

Оссолінські колекції.

CD – диск виконано в рамках угоди укладеної з квітня 2004 р. між Львівською науковою бібліотекою НАН України у Львові і Національним Закладом ім. Оссолінських у Вроцлаві.

Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy. Oddział Rękopisów.
Zespół (fond) 73.
Archiwum Ostapa Ortwina

43. Archiwum Ostapa Ortwina. Artykuł dot. krytyki literackiej 1934 (2).

STRONY NIEZAPISANE NIE ZOSTAŁY ZDIGITALIZOWANE

Львівська бібліотека АН УРСР
ВУЛКА РУКОПИСІВ

№ Арт. 43/п. 4

Ортовин Осман

2010

«Самостійність літературної
критики» — газетна стаття.

Опубл. в газ. «Назстріж», 1934, № 18.

Льв. версія
2 арк.

Наш зустріч, 34

ОСТАП ОРТВІН

Самостійність літературної критики

Передрукована в новій збірці полемичних фейлетонів Іжиковського «Слон серед порцеляни» стаття п. з. «За повагу критики» пригадує нам наново пам'ятну зперед кілька літ кампанію, що незвичайно компромітує рівень нашої сучасної літературної проблематології, кампанію, поведену проти літературної критики, головно авторами белетристами, на сторінках гижневиків, присвячених розглядові творів літе-

за вибаги, коштовні, невивплатні, нерівномірні з усім складом культурних відносин, отже за зайвий люксус. До таких самих висновків напевне мусіла би дійти подібна дискусія у самоєдів або ботокудів.

З повною бездумчизістю і розперзаністю напосілися люди на критику, не журачися тим, які преценденси творять через те для інших родів літературної творчості. Намагання піддава-

белетристи похід нашої літератури у майбутнє — з ногами, заболоченими по самі вуха у придорожніх калюжах. Без критики, босоніж.

Зрештою ціла дискусія скінчилася на нічім. Скромно й блідо випала оборона критики. Критики, залякані фронтовою атакою белетристичних тузів, старалися виблагати собі бодай право засідати на сірім кінчику «кацентішу» літератури. Покликувалися вони несміливо на послуги, які віддають авторам, розвиткові літератури й суспільности, чи то як коментарі творів для вжитку читачів, чи як провідники совісти літератури, її течій і напрямків, що мають безпосередньо такий чи сякий вплив на «творців». Щоб зберігти для критики останки її буцім-то zagrożеного престіжу, добросердий, а завсіди з суврою міною Іжиковський мусів аж потягтися до окремої, ad hoc приправленої теорії, що критика — це поправді ніщо інше, як щось таке, як поезія, тільки в іншому стані зосередження, бо вона стає виразницею поезієтворчої, притаєної в кожному з нас туги, що перевірює і ставить поруч здійснені пляни чужих творів, міряючи їх власними плянами. Так привязали до критики мету та завдання, що хоч і лежать в обсязі її можливого впливу, як другісні, побічні, виводні функції, поправді не є для неї сутні й не лежать в її намірах, коли зважити її головні засновки.

Бо літературна критика, в новітнім, найточнішим розумінні цього слова, — це окрема, зовсім самостійна форма творчої умової праці, що має перед собою власні цілі, виключно познвальні. Її предметом досліду, розслідування, розуміння та розяснювання, опису, характеристики та класифікації є плоди літератури й процесі їх втворювання, як також звязки між поодинокими літературними явищами і іншими проявами життя та процесів суспільної дійсности. Справжній критик, закоханий у своїй професії та свідомий тягару й поваги своєї місії, не дбає ані про авторів, ані про загал читачів. Він не хоче і не вміє бути популяризатором поодиноких літературних творів, ані вести пропаганду їх. Не його це діло причинятися рецензіями, щоб люди читали більше книжок, не має він амбіції повчати авторів, протекційно роздаючи похвали або догани, або розбуджувати індивідуальний вплив на роззиток і напрям їх талантів. Він не є ані помічним органом, ані посередником, що влекше доступ читачам до їх творів. **Критик служить тільки одній, головній і найвищій справі** — знає одно завдання: **розвивати критику, досконалити її засоби, збагачувати її знаряддя, вдосконалювати знання про літературу, устійнювати та перевірювати критерії, поглиблювати й поширювати овиди.** У це вкладає він усі свої зусилля й всю свою заслугу додачу у доконуванні у цій царині щораз новіших, відкритих і завойовницьких робіт.

Коли вже має десь і між кимось посередничати, то хіба готовий стати звязковим між загальними теоріями філософії, психології, естетики, соціології або мовознавства й конкретними творами літератури, якими користуються (Докінчення на стор. 5-ій)

Остап Ортвін

ратури, отже нічому іншому, як саме критиці. По суті були це особисті обрахунки з несимпатичними для них рецензентами. А що в нас майже ніколи не боряться з відкритим забородом, віч-на-віч і нема в нас ніколи звичаю протиставляти індивідуальним осудам точні, ділові й конкретно засновані закиди — замість суперечатися з рецензентами за методи, принципи й підстави кожної оцінки, воліли гуртом і загальниками справитися з цілою критикою, відмовляючи їй не тільки всяку практичну користь, але попросту заперечувати саму її доцільність. Погляди авторів, видавців і читачів з предивною однодумністю погодилися на тому, що нікому з них критика не була, не є й не буде потрібна.

Очевидячки, що в засновку такої однодумности лежав загальний стан культурної свідомости у нас, рівень нашої літературної думки й ступінь її господарки. Ясно, що в добі загальної редукції духових цінностей, необхідної з огляду на недостачу відповідної кількості споживачів, при загальній обнижці духових зацікавлень і постійно звужуваній життєвій стопі, найбільше шкоди мусить зазнати той рід письменства, що є плодом уже сильно розвиненого літературного життя й який у раніших фазах свого розвитку, нездорілих і первісних, можна вважати

ти в сумнів потребу деяких ділянок письменства й поволі ліквідувати їх, може, при сучасному стані наших духових вимог, легко перейти й на вищі поверхи літератури. Їх будівля й так не тримається на дуже сильних фундаментах. Зі становища споживачів, їх потреб і попиту, напевно нелегко було би доказати і виправдати, що для них потрібні та корисні складніші, вибагливіші, більше розвинені літературні форми. Справа духових цінностей представляється у світлі нашої нужди не краще, як низький стан ужиткованя матеріальних предметів, які в інших середовищах уважають за предмети першої потреби й які все-ж можна би при відповідній конюнктурі також піддати в сумнів.

У деяких кризових моментах користування цілою низкою плодів цивілізації вже можна вважати за життя понад рівень. Коли зубожіння інтелігенції йде вперед, стихійно, найпрактичнішою могла би виявитися метода (щоб затримати рівновагу бюджету й фізичну міць) ходити без черевиків. Необхідність одягати свою життєву стопу є бодай так само проблематична. Ми всі могли би вигідно ходити й босі. Наші селянки, коли йшли до містечка на ярмарок, з огляду на оцадність несли в руках зоботи у тих давніх часах, коли ще їх було стати на таку дорожочність. Так більш-менш уявляють собі

тки рук і ніг. Кажуть також, що він пробував чотири рази тікати і за кожним його довил. Один із...

але годі було-б означити докладно його вік. То була низька ростом людина

хапану звідусіль і пропагував її із заразливою переконливістю, з гарячою

ОСТРІВ САМО

З подорожі по Ісландії

Ісландія? Неодин, знизавши плечима, скаже: «Чого так далеко їхати? Що можна знайти в краю, що простором такий великий, як половина польської держави, а мешканців має не більш, як третина Львова?»

Нелегко на це відповісти людині, що думає поняттями, які дала йому європейська культура; вона завжди ставить вимоги до краю на підставі того естетичного почування, яке витворила в ньому грецько-римська культура. Буде скрізь шукати схожостей

Незадовго вирине з темного обрису пристань і головне місто Рейкіявік на південно-західнім побережжі. І це місто якесь чорне. Недурно назвали Рейкіявік — тоб-то «закурена затока».

Зближаємося до цього міста не з радістю, як це завжди буває, коли підїжджаємо до нового міста, яке вас немов запрошує. Це чорне місто причаєно дивиться на вас, мов морська звірюка.

Корабель стає оподалік від пристані, й ми човнами дістаємося на суходіл.

Тільки самі пустарі, прірви, скелі, лява, лійки кратерів вигаслих вулканів, застигла жужелиця по вибухах вулканів, озера, ріки. Є карколомна, вузька дорога для авт у південній частині острова, яка веде до місць, доступних для туристів, нпр. до Тінгвелів — місця зборів давніх вікінгів, водопаду Гульфос, гарячого джерела Гріля, вулкану Чекля і т. п. Авта прегарні, шoferи — правдиві мистці. Яка це небезпека, коли на вузькій дорозі не можна розминутися з другим автом, тільки треба зізджати з дороги на поле!

Можете їхати й у ночі, й докладно все оглянути, бо ніч тут видна, майже як день. Тільки що похмура й темна барва, яка вже вдень з кожного кута заглядає, в ночі ще страшніша й несамовитіша.

Краєвид? Кольори зовсім оловяні, цинкові, сірі, непривітні, — на небі й на землі. Хмари, якби зеднані з землею. Сніги й ледівці по горах не то сині, не то темні, якби якась тінь на них падала. Гори й вершки що-хвилини змінюються, але барва все та сама. Здавалося-б, нудно, а все-ж ні. Якась чародійна притаєна сила притягає вас. Хоч як одноманітно, а не можна очей відірвати. Якась нова, незнана, могутня стихія! Ніде в Європі її не побачите. Суворість, невблаганність, безнадійність. Хтоб то не був той, що перший вибрав собі це місце за свій осідок, а мусіла то бути людина величного духу, що знехтувала людським товариством і вигідним життям серед людей і заважала боротьби з природою на власну руку, сам зданий на себе й на свого гордого духа. Бо що йому могла ця земля дати? Росте тут рідко маренська трава, на якій пасе дехто малі, худі кози. Навколо мокляки з торфом або безмежні пустарі, вкриті камінням та застиглою лявою. Ця лява внаслідок пізніших вибухів і землетрусів порепалася й потворилась з неї дивоглядні, го-строкінчасті стовпи, брили, горбки й цілі гори. Що кілька кілометрів видко більший або менший кратер тепер уже нечинного вулкану, порослий мохом. Рідкі маленькі корчі низькорослих беріз, які не сягають вище колін. Тільки в мініатурі нагадують вони наші кріслати, вічно шепотливі берези. Людей ніде не видко.

Зате що кількадесят кілометрів надидуємо хатки, переважно накриті землею з травою й мохом. Це ще стародавні хатинки. Нові — криті бляхою й мають стіни з бляхи. Деревини тут нема, то й нема з чого будувати. Деревляни виробили незвичайно дорогі. Деякі пам'яткові виробы з дерева, які у нас варті кількадесяти сотків, тут коштують кілька корон (1 кор. — 1.21 зол.). Ті хатки звичайно стоять по три разом. Це тому, що їх у зимі огрівають на спосіб нашого центрального опівання. Щоб одним заходом три хати разом могли огріватися, три господарі мешкають один побіля другого. Так дешево.

Тепло постачає гаряча вода з так званих гейзерів. Це — гарячі джерела, з яких вода часами бе на кількадесять

Столиця Ісландії Рейкіявік

і споминів тої стародавньої культури, а коли їх не знайде, перестане цікавитися тим, що лежить поза межами його традиційних понять. Коли оглядаєте європейські краї, скрізь іде за вами невидступно грецько-римська культура з її рівновагою, спокоем, гармонією між формою й змістом, привязанням до земного життя та звеличенням його краси.

Ісландія стоїть не лише географічно, але й під оглядом духовим на боці від решти Європи: тут знаходимо цілком нову ментальність, зовсім інші духові вальори. Ісландська культура внаслідок фантастично-несамовитого вигляду краю — така своєрідна, що не можна її ставити нарівні з іншими європейськими країнами. Суворий і тяжкий клімат витиснув на ній своє тавро; замість веселости й радости стрічаємо скрізь надмірну повагу й сум. Сама назва краю «Ісландія» — значить: «край леду».

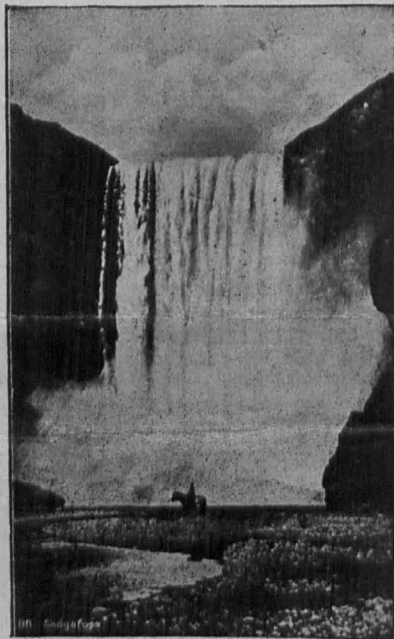
А проте з яким незабутнім вражінням виїжджаємо з цього краю! Треба тільки з чистою, незаписаною душею прийти туди й дозволити природі без застереження впливати на вас.

Коли підїжджаємо до Ісландії, нічого здалека не видко, тільки темно-блискучий сніг і лід по горах. Літо, а здається, що до зими зближаємося. Це тому, що не видко самої поверхні землі, долин, тільки вершки гір, покриті снігом і льодом, який ніколи не таче. Друге, що вже здалека вражає — це якась темна фарба, якби тінь, в якій увесь острів потопає. Під снігом темні збіччя гір, небо закрито темними хмарами, сонця ніде не видно. Небо здається так і прилягає своїм тягарем до острова. Мимоволі якийсь страх обгортає вас.

Суходіл? Даруйте за слово.

Дош іде невпинно й так падав цілий день. Пізніше довідалися ми, що тут дош іде постійно й минулого року за ціле літо було всього сім днів погоди. Клімат тут взагалі дивний, т. зв. зимний інсулярний. В зимі, яка триває вісім місяців, нема зимна, в літі нема тепла. Шасливий був той подорожник, що взяв футро із собою.

Щоб оглянути Ісландію, на це треба довшого часу й труду. Нема тут доріг,

Водопад Гульфос

людської, незнаной йому досі жаги, поповзли здовж плечей іскрасті, моторошні мурашки...

Князь Андрей Михайлович, виднаний царський, станув у вікні

під Великими Луками й Венденом від стріл вершників Едігерових і лицарів магістра Ливонського докучали на весні.

Проспівали півці.

Самостійність літературної критики

(Докінчення з 4-тої сторінки)

стується, як матеріалом спроб і досвідів у своїх лабораторіях. Цей матеріал розглядає він з найрізноманітніших становищ, ідучи у своїх досвідах свobodно й своєвільно тільки за власними зацікавленнями, ставить власні проблеми, які розв'язує в різних перерізах і площинах, що різноманітно перехрещуються.

Критика проблематизує літературу. У кожному творі вибиває дно. Сміливим поружом посуває його на сам край безодні, зв'язуючи його з цілістю Буття, з усіма його дивами й нерозгаданою тайною: завіщує питайні знаки над найпростішою, найбуденнішою, на перший погляд, пісенькою, найпустішою анекдотом. Ніколи не упрощує собі справи, завсіди кожную роботу ускладнює, все зав'язує й замотує. Задовольняється вислідами своїх роздумувань і розшуків, зовсім байдужий, кому й навіщо вони можуть придатися. Свою доцільність критика черпає імманентно з себе самої й сама в собі її шукає і знаходить. Ідеальна була б така форма критики, яка навіть могла б обійтися без творів, що дійсно існували. Вона працювала би в уявним вимірі, розглядаючи твори фікційні, що не існують. Як довго на побоєвищі життя залишився би бодай один недобиток, якому така форма життя й діяльності була би до вподоби й вистачала, досі потреба та доцільність критики забезпечені.

Критика вже тимсамим, що існує, промінне, бо створює та поширює довкола себе культурну атмосферу високої натури, підносить рівень умового життя, його вимог і критеріїв. Тільки в такому підсонні можуть родитися й розвиватися височинні твори, твори рідких прикмет, із сильною духовою напругою, що можуть відбиватися далекою луною в інтелектуальному світі.

На таких височинах можна би вже уявити собі дискусію над методами, засобами й способами розв'язки конкретних проблем. Але коли серед еліти белетристів забушує основна суперечка на тему: чи критика взагалі потрібна та придатна, то стає вона доказом незрілості та розпущеності умового життя; тоді прокидається здогад, чи під маскою великоміських чемностевих форм усе ще не гуляє дух розгнуданого сарматизму.

Сонце цього й ріжниця краєвидів нічий. Ця якийсь не людину. лягає на на якійсь ного відд берега, з мон, один то розпов адже саме Оглянув здивування твору люд природи в вражінням чи на пів духа вида дитячою

Ісландія нічий на чинні. Найгія, Ляка. Його крат помістити пенгагену, вдвоє біль вибух у р в 11 годі линули на додаю, щ простій л **три доби.**

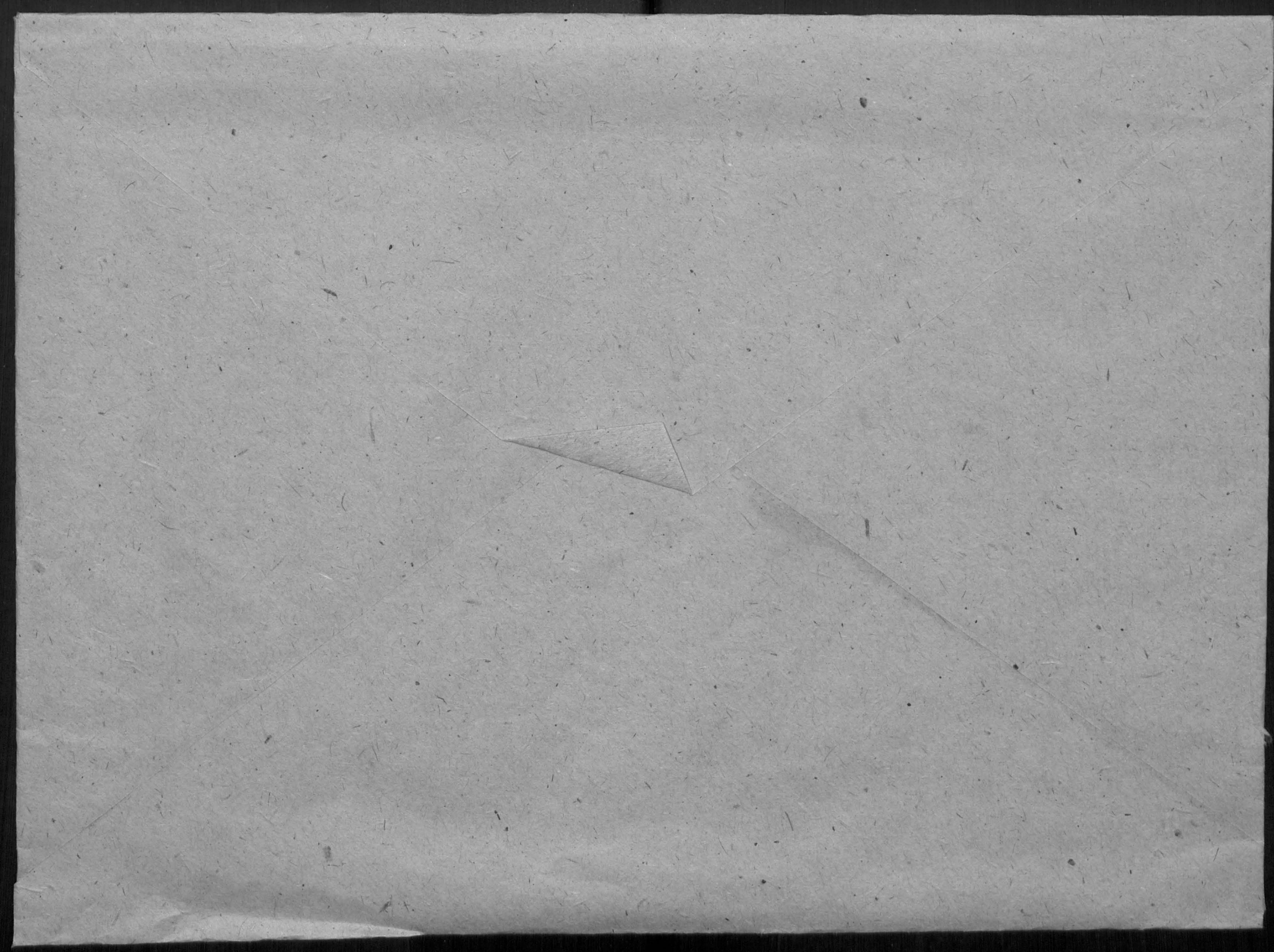
Мимовол краю зверт тут взявся йшов, кол

Отже пер кого остро які в IX. Норвегії, б нім корол власну дер це саме на то такі, і їх звичаї, що перед лять собор чаю, бо т це тільки рів усіх вік валлі Тінг парламент вають найст

Ісландія й тільки п з Данією: д їх королем. міністрацію, ту, свої гр мало що біль

Чого ходить молодь до кіна

А. Функ (Німеччина) написав книгу п. н. «Молодь і кіно». Матеріалом до цієї книжки послужила анкета, яку Функ зробив серед 15 тисяч молоді

Skanowanie i opracowanie graficzne na CD-ROM :

ul. Krzemowa 1

62-002 Suchy Las

www.digital-center.pl

biuro@digital-center.pl

tel./fax (0-61) 665 82 72

tel./fax (0-61) 665 82 82

Wszelkie prawa producenta i właściciela zastrzeżone.

Kopiowanie, wypożyczenie, oraz publiczne odtwarzanie w całości lub we fragmentach zabronione.

All rights reserved. Unauthorized copying, reproduction, lending, public performance and broadcasting of the whole or fragments prohibited.